

УДК 78:398(477.85):373.3.015.311

DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2024-1-6>

БУКОВИНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Каланча Олексій Дмитрович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)» Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0009-0000-1378-3989
e-mail: alexei.calancea@ukr.net

Корейчук Микола Павлович

заслужений працівник культури України, професор Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0003-1570-5655
e-mail: mykolakorejchuk1947@gmail.com

Крუსь Оксана Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0002-9746-5554
e-mail: oksanakrusop@gmail.com

У статті висвітлено важливість вивчення буковинського музичного фольклору у розвитку музичних здібностей молодших школярів. Визначено, що народнописенна творчість володіє великим педагогічним значенням завдяки своїй здатності реагувати на ключові події народного життя, високій художності та доступності. Виділено важливість ролі вчителя у виборі належних прикладів для учнів, відповідних їхньому віку та рівню музичного розвитку. Зазначено, що уроки музичного мистецтва надають можливість учителю адаптувати завдання, включаючи різноманітні творчі елементи, такі як спів із метричною пульсацією, танцювальні рухи, створення супроводів та імпровізацію.

Автори наголошують, що буковинський фольклор має своєрідність і колорит, які можуть розширити музичний досвід учнів, зробити їх розуміння музики більш насиченим та глибоким. У статті детально розглядаються жанри буковинського музичного фольклору та наводяться приклади колядок, щедрівок, коломийок, жартовливих, ліричних, побутових пісень, веснянок-хороводів, веснянок-ігор, які можна застосувати на уроках музичного мистецтва в початковій школі. Основний акцент зроблено на методичних аспектах використання буковинського музичного фольклору. Використання ритмів та мелодій у поєднанні з елементами народної хореографії вчить учнів виразно передавати текст, засвоювати метро-ритмічні поняття, звуковисотність, опановувати ритмічні, танцювальні, образні рухи, випробувати різні варіанти виконавської інтерпретації пісні. Таким чином, здійснюється цілеспрямований розвиток музичних здібностей молодших школярів на уроках музичного мистецтва.

Окремий акцент зроблено на використанні мовно-рухових вправ під час вивчення буковинських музичних фольклорних творів. На початковому етапі після прослуховування фольклорного твору учням пропонується відтворити ритмічний рисунок мелодії за допомогою плескання у долоні, виконують мовно-ритмічні вправи на окремих словосполученнях із тексту пісні, вивчають мелодію та слова першого куплету пісні. На другому етапі учні пригадують мелодію, вивчають слова нових куплетів, проспівають пісню під музичний супровід. На третьому етапі роботи автори пропонують упроваджувати рухові елементи як ритмопластичну інтерпретацію пісні: плескання у долоні, тупотіння, рухи пальців, кистей рук, кулачків, елементарні танцювальні кроки, а також гру на дитячих музичних інструментах.

Ключові слова: буковинський музичний фольклор, музичні здібності, музичний розвиток молодших школярів, урок музичного мистецтва.

DEVELOPMENT OF MUSICAL SKILLS OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS THROUGH THE USE OF BUKOVINIAN FOLKLORE

Oleksiy Kalancha

Rivne State University for the Humanities

Mykola Koreychuk

Rivne State University of the Humanities

Oksana Krus

Rivne State University of the Humanities

The article highlights the importance of studying Bukovinian musical folklore in the development of musical abilities of primary schoolchildren. It is determined that folk song creativity is of great pedagogical importance due to its ability to respond to key events of national life, high artistry and accessibility. The importance of the teacher's role in choosing appropriate examples for students, appropriate to their age and level of musical development, is highlighted. It is noted that music lessons provide an opportunity for the teacher to adapt the tasks, including various creative elements, such as singing with metrical pulsation, dance movements, creating accompaniments and improvisation.

The authors emphasize that Bukovinian folklore has a distinctive character and colour that can broaden students' musical experience and make their understanding of music richer and deeper.

This article examines in detail the genres of Bukovinian musical folklore and provides examples of carols, shchedrivkas, kolomyikas, humorous, lyrical, household songs, vesnianky-round dances, vesnianky-games that can be used in primary school music lessons. The main emphasis is placed on the methodological aspects of using Bukovinian musical folklore. The use of rhythms and melodies in combination with elements of folk choreography teaches students to expressively convey the text, master metro-rhythmic concepts, pitch, master rhythmic, dance, figurative movements, and try out different variants of the song's performance interpretation. Thus, the targeted development of junior schoolchildren's musical abilities in music lessons is carried out.

A special emphasis is placed on the use of speech and movement exercises in the study of Bukovinian musical folklore. At the initial stage, after listening to a folklore piece, pupils are asked to reproduce the rhythmic pattern of the melody by clapping their hands, perform speech and rhythmic exercises on individual phrases from the song's text, learn the melody and words of the first verse of the song. At the second stage, students recall the melody, learn the words of new verses, and sing the song to musical accompaniment. At the third stage, the authors propose to introduce motor elements as a rhythmic interpretation of the song: clapping, stomping, finger, hand and fist movements, basic dance steps, and playing children's musical instruments.

Key words: Bukovinian musical folklore, musical abilities, musical development of junior pupils, music lesson.

Постановка проблеми. В умовах гуманізації та демократизації суспільства зростає соціальна роль творчої особистості. Така особистість виступає носієм нових моральних якостей і ціннісних орієнтацій, володіє високим рівнем духовності й загальної культури, здатністю до саморозвитку і самовдосконалення. Розвиток творчих сил учнів стає важливим у контексті росту матеріальних і духовних потреб людини, гармонізації її відносин з оточуючим середовищем.

Важливим аспектом творчого розвитку дитини є її музичний розвиток, який розпочинається у дошкільному віці. Особливого значення набуває розвиток музичних здібностей початкової школі, які є основою різноманітної музичної діяльності на уроках музичного мистецтва. Найприродніший розвиток музичних здібностей здійснюється на основі залучення молодших школярів до народної пісні.

Аналіз досліджень. Проблему використання музичного фольклору для різнобічного вихо-

вання розкрито в педагогічних працях М. Вовк, Я. Кушки, С. Садовенко та О. Суховерської, які мають велике значення для організації освітньої діяльності за допомогою народно-музичної спадщини в сучасний період. Особливості використання музичного фольклору в навчальній та виховній роботі з молодшими школярами описуються у працях І. Шередько. Про виховний потенціал українського музичного фольклору пише М. Вацьо.

Але розвивальний естетичний потенціал буковинського музичного фольклору досі не отримав усебічного наукового дослідження, а лише окремі його аспекти були об'єктом уваги вчених.

Мета статті – обґрунтувати значення використання буковинського фольклору для розвитку музичних здібностей молодших школярів

Виклад основного матеріалу. Музичний фольклор вважається перевіраним засобом залучення учнів до прекрасного, оскільки він увібрав

у себе естетичний, моральний та світоглядний досвід багатьох поколінь. Водночас, як зазначає М. Вацьо, народна практика музичного виховання виробила різноманітні методи розширення естетичного та художнього досвіду учнів, стимулювання творчих здібностей у різних видах музичної діяльності. Це різноманітні жанри, такі як утішки, колядки, коліскові, жартівливі пісні, пестушки, забавлянки, казки, щедрівки, веснянки та ін. Із часом ці жанри разом з ігровими та обрядовими піснями перейшли до репертуару для учнів, утративши у творчості дорослих своє первісне значення (Вацьо, 2015). Найкращі зразки народної пісні сприяють формуванню в учнів високих моральних якостей, розвитку музичної пам'яті та художнього смаку, а також пробуджують інтерес та любов до прекрасного. Уже з першого класу учні починають виконувати різноманітні народні пісні, які знайомлять їх із навколишнім оточенням, природою, тваринами та рослинами, передають найтепліші почуття щирої материнської любові (наприклад, українські народні пісні «Ходить сон коло вікон», «Ладки-ладусі» та ін.) (Вацьо, 2015, с. 67).

Великого значення І. Ройченко приділяє вивченню народної пісні, адже її властивість реагувати на ключові події народного життя, висока художність і доступність набувають великого педагогічного значення у музично-виховній роботі з молодшими школярами (Ройченко, 2016, с. 5).

У контексті нашого дослідження звернемо увагу на значення буковинського музичного фольклору для розвитку музичних здібностей молодших школярів. Земля Буковини завжди привертала увагу своєю віковою історією, розвиненими літературними та мистецькими традиціями, високим рівнем освіти і науки, видатними творчими особистостями, а також самобутнім музичним фольклором.

Дослідниця музичного фольклору Буковини І. Ярошенко зазначає, що в силу історичних обставин він зазнав певних впливів із боку інших національностей. Буковина була частиною Молдови, королівства Румунії, Австрії, зазнала турецького, болгарського, польського, німецького культурного впливу. Але серед українського та молдавського населення часто були мандрівні музики, співаки, так звані лаутари – кобзарі, які мандрували по весіллях, ярмарках, співаючи народні пісні. Найпоширенішими музичними інструментами Буковини були трембіта, дрімба, сопілка, скрипка, цимбали, бас, які супроводжували танці та співи. Музика румунів базується переважно на меланхолійних, сумних мелодіях – дойнах, характер яких створювався за рахунок використання «гармонічного мінору». Румуни збагатили Буковину танцями хорою, арканом, корабіаскою, сирбу. Колядки також є частиною народної румунської музики.

У народній музиці рутенів (українців) відчувається вплив Константинополя та Болгарії. Їхні мелодії розповсюджувалися мандруючими музикантами, які виконували історичні пісні, думи, танці гуцулів Черемошу (гуцулка, коломийки, аркан, гайдук і волошка), грали на гусях, бандурах, скрипках, цимбалах (Ярошенко, 2015, с. 10–12). Троїсті музики займають провідне місце у збереженні та примноженні традицій народно-інструментального музикування на Буковині.

Вивчення буковинського музичного фольклору з молодшими школярами допоможе учням пізнати стародавні мотиви культур різних народів, що проживали у цій місцевості, збагатити музичний досвід, культурний багаж, розширити знання про культуру і традиції рідного краю, розвинути музичні та творчі здібності.

Традиційні пісні та мелодії, на нашу думку, є засобом не лише розширення музичного репертуару, вивчення різноманітних жанрів народної музики, а й способом розвитку ладового, звуковисотного та ритмічного чуття, вокально-хорових навичок.

Буковинські колядки і щедрівки, такі як «Добрий вечір, щедрий вечір», «Прилетіла ластівочка», «Ой в петрівочку нічка маленька», «Ой учора з вечора» (Яценко, 1963, с. 43–49), відзначаються своєрідністю мелодій, багатством слів і символіки. Вони несуть у собі глибокий зміст, пов'язаний зі звичаями, обрядами та традиціями.

Використання буковинських коломийок на уроках музичного мистецтва в початковій школі збагачує навчальний процес, адже буковинські коломийки мають виразну місцеву ідентичність, вражають своєрідністю мелодій та ліричною спрямованістю, мають яскравий ритмічний характер. Це робить їх чудовим матеріалом для вивчення регіональної культури, розвитку вокальних навичок, ритмічного чуття, пластичних здібностей, формуванню патріотичних почуттів, розкриттю творчого потенціалу учнів.

Окрім того, буковинський фольклор може стати основою для вивчення елементів традиційного танцю та рухових ігор. Використання ритмів та мелодій у сполученні з елементами народної хореографії дає змогу розвивати чуття ритму, координацію рухів.

Основними принципами успішного використання буковинського музично-ігрового дитячого фольклору для розвитку музичних здібностей молодших школярів, зокрема ритмічно-мовно-рухових навичок, є впровадження підходу, спрямованого на формування ритмічно-мовно-рухового компоненту музично-естетичного розвитку учнів. Важливим елементом є відбір відповідного репертуару, який включає різноманітні види та форми музично-ігрового дитячого фольклору, такі як хороводи, танці, музичні ігри, пісні, обряди та ін.

Учні ознайомлюються з фольклорними традиціями через створення спеціальних умов, які спрямовані на їх вивчення та засвоєння. Це досягається шляхом залучення учнів до музичної діяльності, яка включає імпровізаційні та творчі елементи, використання ритмічно-мовно-рухового розвитку через забави, ігри, етюди та вправи. Окрім того, використовуються методи та прийоми, які вбудовані в український дитячий музичний фольклор під час музичної ритмічно-рухової діяльності учнів (Вовк, 2014, с. 142).

Ураховуючи природну потребу учнів шкільного віку у рухах та їхнє бажання брати участь у рухливих іграх, ефективним методом для розвитку музичних здібностей школярів є використання різноманітних видів українських хороводів та співу з танцювальними рухами (Кушка, 2007, с. 67). Учням початкової школи можна запропонувати вивчення буковинських весняних пісень-хороводів «Огірчики зелененькі, завивайтеся» (Яценко, 1963, с. 34), «Ой весно, весно та веснянко» (Яценко, 1963, с. 41) та «Бігали дикі кози» (Яценко, 1963, с. 40), а також побутових пісень «Гаю, гаю ти зелений» (Яценко, 1963, с. 155), «Ой ви, вівці мої, вівці» (Яценко, 1963, с. 193), до яких можна включити танцювальні елементи.

Водночас слід старатися виховати в учнів загальне розуміння понять, таких як «український хоровод», «український танець» та «українська гра», спрямовуючи молодших школярів на розуміння і вивчення музичних особливостей та основних рухів, що є характерними для українського музичного фольклору (Шередько, 2019, с. 262).

Фольклорні пісенно-танцювальні та пісенно-ігрові зразки включають учнів у систему асоціативних, виразних, ігрових, традиційних танцювальних та імпровізаційних рухів, що здійснює суттєвий вплив на музичні здібності, емоційну виразність та виконавські навички: вокально-хорові, пластичні, акторські.

Буковинські дитячі пісні-забави, пісні-хороводи можуть стати основою мовно-рухових вправ, які дають змогу відпрацювати дикцію, розвинути ритмічне чуття, навички злагоджених рухів різних частин тулуба, танцювальної координації рухів учнів, навички музично-творчого виконавства (Садовенко, 2008, с. 41).

Роботу над мовно-руховими вправами під час вивчення буковинських фольклорних творів доцільно проводити поетапно. На початковому етапі після прослуховування фольклорного твору можна запропонувати учням відтворити ритмічний рисунок мелодії за допомогою плескання у долоні, виконати мовно-ритмічні вправи на окремих словосполученнях із тексту пісні, вивчити мелодію та слова першого куплету пісні. На дру-

гому етапі учні пригадують мелодію, вивчають слова нових куплетів, проспівують пісню під музичний супровід. На третьому етапі роботи впроваджують рухові елементи як ритмопластичну інтерпретацію пісні: плескання у долоні, тупотіння, рухи пальців, кистей рук, кулачків, елементарні танцювальні кроки, а також гру на дитячих музичних інструментах, «шумовий оркестр».

Наприклад, перед розучуванням забави «Вийду на горбочок» (Яценко, 1963, с. 441) учні спочатку слухають її. На наступному етапі проводиться робота над вивченням тексту пісні – виразне читання у ритмі з плесканням, що сприяє розвитку ритмічного чуття. Далі фразами вивчається мелодія, при цьому рух мелодії кожної фрази показується рукою, що сприяє розвитку звуковисотного чуття. Коли вивчений текст усіх куплетів, опрацьовується емоційне виконання пісні під ритмічний супровід із використанням дитячих музичних інструментів (ложки, бубні, свистки, дзвіночки). Пізніше дітям пропонується виконувати цю забаву, додаючи ритмічні рухи рук, такі як стискання обома кулачками одночасно (позиція «кулак – кулак»), розтягування пальців однієї руки та притискання руки до кулачка (позиція «рука – кулак»), і навпаки (Суховерська, 2007, с. 48).

Висновки. Дослідження вказує на те, що використання буковинського фольклору у навчальному процесі допомагає значно розширити музичний репертуар та покращити розвиток музичних здібностей молодших школярів. Музичний фольклор Буковини не лише збагачує музичний досвід учнів, а й дає їм змогу ознайомитися з культурою свого регіону; є основою для вивчення елементів традиційного танцю та рухових ігор. Використання ритмів та мелодій у поєднанні з елементами народної хореографії допомагає розвивати не лише музичні, а й рухові навички учнів.

Виконання буковинських колядок, щедрівок, коломиенок, пісень-хороводів, пісень-ігор учить дітей виразно передавати текст, засвоювати метро-ритмічні поняття, звуковисотність, опановувати ритмічні, танцювальні, образні рухи, випробовувати різні варіанти виконавської інтерпретації пісні.

Таким чином, здійснюється цілеспрямований розвиток музичних здібностей молодших школярів на уроках музичного мистецтва, а водночас завдяки буковинському музичному фольклору – утвердження національної ідентичності та виховання патріотичних почуттів.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у дослідженні буковинських народних інструментів, народних колективів, видатних представників буковинської музичної творчості з метою використання на уроках музичного мистецтва в початковій школі.

Література:

- Вацьо М.В. (2015). Український дитячий музичний фольклор у художньому розвитку молодших школярів: навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДПУ.
- Ройченко І.В. (2016). Використання фольклору на уроках музичного мистецтва в початкових класах: навчально-методичний посібник. Вінниця: ММК. 54 с.
- Ярошенко І.В. (2015). Музичне краєзнавство Західної України XIX–XX століть: професійно-хорове мистецтво Буковини: навчальний посібник. Київ: Білий Тигр.
- Буковинські народні пісні (1963). / упоряд., вступ. ст., прим. Л. Ященка. Київ: Вид-во АН УРСР.
- Вовк М.В. (2014). Розвиток музично-інструментального виконавства учнів молодшого шкільного віку. Гірська школа Українських Карпат. 11. 141–144.
- Кушка Я.С. (2007). Методика музичного виховання учнів: навчальний посібник. Вінниця: Нова книга.
- Шередько І.Г. (2019). Потенціал українського музичного фольклору у вихованні молодших школярів. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України (за 2018 рік). Івано-Франківськ: НАІР. 260–264.
- Садовенко С. (2008). Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору: навчально-методичний посібник. Київ: Шкільний світ.
- Суховерська О. (2007). Рухливі забави та ігри з мелодіями та примовками. Львів: Свічадо.

References:

- Vats'o M.V. (2015). *Ukrayins'kyu dytyachyy muzychnyy fol'klor u khudozhn'omu rozvytku molodshykh shkolyariv* [Ukrainian children's musical folklore in the artistic development of younger schoolchildren]. navch.-metod. posibnyk. Vinnytsia: VDPU [in Ukrainian].
- Roychenko I.V. (2016). *Vykorystannya fol'kloru na urokakh muzychnoho mystetstva v pochatkovykh klasakh* [Use of folklore in music lessons in elementary grades]: navch.-metod. posibnyk. Vinnytsya : MMK [in Ukrainian].
- Yaroshenko I.V. (2015). *Muzychne kraieznavstvo Zakhidnoi Ukrainy KhIKh–KhKh stolit: profesiino-khorove mystetstvo Bukovyny* [Musical local lore of Western Ukraine of the nineteenth and twentieth centuries: professional choral art of Bukovyna] : navch. posibnyk. Kyiv: Bilyi Tyhr [in Ukrainian].
- Bukovynski narodni pisni* [Bukovinian folk songs] (1963) / uporiad., vstap. st., prym. L. Yashchenka. Kyiv: Vyd-vo AN URSR [in Ukrainian].
- Vovk M.V. (2014). *Rozvytok muzychno-instrumental'noho vykonavstva uchniv molodshoho shkil'noho viku* [Development of musical-instrumental performance of elementary school students]. *Hirs'ka shkola Ukrayins'kykh Karpat*. 11. 141–144 [in Ukrainian].
- Kushka Ya.S. (2007). *Metodyka muzychnoho vykhovannya ditey* [Methodology of musical education of children]: navch.-metod. posibnyk. Vinnytsya: Nova knyha [in Ukrainian].
- Shered'ko I.H. (2019). *Potentsial ukrayins'koho muzychnoho fol'kloru u vykhovanni molodshykh shkolyariv* [The potential of Ukrainian musical folklore in the education of younger schoolchildren]. *Suchasnyy vykhovnyy protses: sutnist' ta innovatsiynyy potentsial* : materialy zvitnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi Instytutu problem vykhovannya NAPN Ukrayiny (za 2018 rik). Ivano-Frankivs'k : NAIR. 260–264 [in Ukrainian].
- Sadovenko S. (2008). *Rozvytok muzychnykh zdibnostey zasobamy ukrayins'koho fol'kloru* [Development of musical abilities by means of Ukrainian folklore]: navch.-metod. posibnyk. Kyiv: Shkil'nyy svit [in Ukrainian].
- Sukhovers'ka O. (2007). *Rukhlyvi zabavy ta ihry: Z melodiyamy ta prymovkamy* [Moving fun and games: With melodies and sayings]. L'viv: Svichado. 124 s [in Ukrainian].